

**Oponentský posudok habilitačnej práce Mgr. Svetlany Kapalkovej, PhD.,
Gestá v detskom jazyku**

Habilitačná práca Mgr. Svetlany Kapalkovej, PhD., syntetizuje a rozvíja výsledky vedeckého výskumu habilitantky v oblasti ontogenézy gesta a jej súvislosti s vývinom jazykových schopností dieťaťa. Ide o výskumnú tému, ktorá bola v slovenskom kontexte vývinovej lingvistiky etablovaná práve zásluhou dr. Kapalkovej a v ktorej habilitantka dosiahla individuálne i v rámci kolektívneho výskumu významné vedecké výsledky akceptované aj v medzinárodnom meradle. Treba oceniť aj významnú zásluhu S. Kapalkovej na aplikácii výsledkov výskumu detskej reči, a to v logopedickej diagnostike a intervencii.

V posudku sa stručne vyjadrím k štruktúre práce, k jej vedeckému prínosu, k niektorým čiastkovým otázkam teoretického a empirického výskumu habilitantky a položím diskusné otázky.

Predložená habilitačná práca je koncipovaná v nadväznosti na doterajšie autorkine výskumy viacerých aspektov vývinu gesta v detskom jazyku, ale aj na výskumy gesta ako súčasti reči orientovanej na dieťa. Aj keď sú viaceré v práci prezentované výskumy už známe z publikovaných výstupov, štruktúra habilitačnej práce vytvára nový, síce polytematický, ale kvalitatívne homogénny celok, ktorý je syntézou a tvorivým rozvinutím problematiky raného vývinu gesta dieťaťa hovoriaceho po slovensky. K štruktúre práce mám tri pripomienky.

(1) Aj keď ide o habilitačnú prácu predloženú ako syntetizovaný súbor štúdií, podľa môjho názoru, bolo potrebné podrobiť výskumné zistenia analyzované v jednotlivých kapitolách záverečnej diskusii. V osobitnej diskusnej kapitole by sa tak explicitne a zhrňujúco zdôraznili najvýznamnejšie vedecké zistenia z autorkiných výskumov v konfrontácii so zahraničným a domácim diskurzom v danej oblasti a vymedzili by sa otvorené otázky, problémové miesta, implikácie a ďalšie perspektívy výskumu.

(2) Druhá pripomienka smeruje k obsahovo-rozsahovej vyváženosti kapitol. Z tohto hľadiska považujem kapitolu číslo 4 o vzťahu gest k slovnej zásobe detí v porovnaní s ďalšími kapitolami prezentujúcimi empirický výskum za disproporčnú. Odporúčala by som jej spojenie so šiestou kapitolou a vytvorenie „lexikálnej“ kapitoly, ktorá by mohla byť vnútorne štruktúrovaná podobne ako „gramatická“ kapitola č. 5.

(3) Tretia pripomienka sa týka rozlíšenia teoretickej a empirickej časti v druhej kapitole habilitačnej práce. Autorka striedavo uvádza svoje výskumné zistenia a výsledky iných výskumov, čo mi ako čitateľke občas spôsobovalo problém s orientáciou

v prezentovaných informáciách. Sprehľadnenie sa žiadalo osobitne v podkapitole 2.4, a to napríklad uvádzaním podnadpisov.

Ako som už uviedla v úvode posudku, výskum S. Kapalkovej v oblasti vývinu jazykových schopností dieťaťa, osobitne v oblasti osvojovania si gest, patrí v slovenskom prostredí k unikátnym výskumom so zisteniami relevantnými aj v medzinárodnom kontexte (porov. zoznam publikačnej činnosti habilitantky a vedecké práce publikované v zahraničných karentovaných časopisoch). Použitá výskumná metodológia (longitudinálna štúdia jedného dieťaťa, aplikácia dotazníkového testu TEKOS, experimentálne výskumy) umožnila získanie množstva empirických dát, ktoré habilitantka podrobila tak kvantitatívnemu, ako aj kvalitatívnemu spracovaniu a vyhodnoteniu. Za zásadné zistenia, prezentované aj v habilitačnej práci, považujem napríklad zistenia o stupňoch jazykového vývinu dieťaťa v ranom veku, o vývinových stupňoch produkcie gest a ich zapojenia do verbálnych štruktúr, o vývinovej funkcii suplementárneho spojenia gesta a slova ako prediktora menných gramatických kategórií či prediktora komplexnosti výpovede atď.

K teoretickému rozboru problematiky a k empirickým zisteniam uvedeným v habilitačnej práci mám niekoľko drobných poznámok. Pri niektorých používaných odborných termínoch chýba ich pojmové vymedzenie alebo operacionalizácia vo vzťahu k výskumnému problému. Ide napr. o pojem *input* (s. 59), pojem *ekvivalentné gestá* (s. 71). Na úkor presnosti vedeckého vyjadrenia je občasný výskyt synonymie odborných termínov. Ide napr. o pomenovanie toho istého typu gesta, ktoré sa síce v citovaných vedeckých zdrojoch vyskytuje takisto v rozličnej podobe, ale ak sa autorka rozhodla pri operačnom vymedzení skupín gest používať jeden termín, treba ho potom jednotne uvádzať v celom ďalšom texte (ide najmä o synonymiu – reprezentačné, ikonické, symbolické gesto). To isté sa týka synonymie termínov *prekurzor* a *prediktor*, ak je na používanie oboch termínov dôvod, treba ho uviesť. Pri pojme *protoslovo* (s. 33) sa žiada doplnenie informácie, že tento termín sa už dlhšie používa v zahraničnej vývinovej lingvistike (napr. protowords u E. Batesovej: *Language and context: The acquisition of pragmatics*, 1976).

Pri empirických výsledkoch longitudinálnej štúdie jedného dieťaťa vo vzťahu ku gestu ako prediktoru gramatických schopností dieťaťa (podkapitola 5.2) by bolo možné ešte špecifikovať sémantiku slovného druhu, a to najmä pri pronomínach, ktoré v analýze suplementárnych spojení (Tabuľka 14) zastupovali najmä substantívnu a adverbiálnu sémantiku. Pri interpretácii týchto suplementárnych spojení z hľadiska vetnočlenskej syntaxe sa mi zdá, že sémanticky adekvátnejšie by bolo uvádzať štruktúru detskej vety v porovnaní s „dospelou“, teda s cieľovou štruktúrou vety (podobne, ako sa pri analýze detskej lexiky

porovnáva detské slovo s cieľovým či slovníkovým slovom). Interpretácia detskej štruktúry „toto dole“ ako „subjekt + adverbálne miesta“ by sa potom vo vzťahu k cieľovej štruktúre mohla doplniť o eliptický predikát, teda „subjekt + (predikát) + adverbálne miesta“. Podobne, detská štruktúra „toto chcem“ interpretovaná ako „objekt + predikát“ by sa mohla doplniť o eliptický subjekt: „(subjekt) + objekt + predikát“. Detskú štruktúru „to je vložka“ je vhodnejšie z hľadiska vetných členov interpretovať ako „subjekt + slovesno-menný predikát“.

Uvediem ešte niekoľko marginálnych poznámok k jazykovej a formálnej stránke textu habilitačnej práce. Autorka sa po dôslednejšej korektúre textu mohla vyhnúť občasným jazykovým chybám a formálnym nedokonalostiam (formálne nevyznačovanie odsekov odsádzaním, nadbytočné voľné riadky medzi odsekmi, opakovanie odseku na s. 98). Pri citáciách alebo parafrázach preložených z anglických bibliografických zdrojov sa občas do slovenského textu dostávajú „neslovenské“ vyjadrenia, ako napr. „odchýliť okno do vývinu...“ (s. 25), „v tejto kondícii...“ (s. 116), „rozmer familiárnosti – poznania slov...“ (s. 116) a pod. Pri citovanej Dorothy Snedonovej (s. 45) chýbajú bibliografické údaje.

Na diskusiu v rámci obhajoby habilitačnej práce prekladám tieto podnety:

- (1) Pri teoretickom rozbere problematiky v prvej kapitole práce habilitantka odlišuje typ referenčného vzťahu pri geste a pri lexikálnej jednotke. Kým pri geste zdôrazňuje ikonicko-symbolický princíp, pri lexikálnej jednotke zdôrazňuje arbitrárny princíp. Je možné na základe súčasného lexikologického poznania slovenského jazyka tvrdenie o arbitrárnosti lexikálneho znaku revidovať? Ak áno, na základe akej teórie?
- (2) Mohlo by sa pri gestách dieťaťa či dospelého uvažovať o podobných paradigmatických vzťahoch, aké jestvujú medzi lexikálnymi jednotkami slovenčiny (teda napríklad o vzťahoch polysémie, homonymie, synonymie a pod.)?
- (3) Bolo by možné výsledky výskumu detského gesta okrem logopedickej praxe aplikovať aj v edukačnej praxi predškolských zariadení?

Záver. Habilitačnú prácu Mgr. Svetlany Kapalkovej, PhD., celkovo hodnotím ako mimoriadne vedecky prínosnú a inšpiratívnu a odporúčam ju prijať na obhajobu. Po úspešnom obhájení habilitačnej práce navrhujem habilitantke udeliť vedecko-pedagogický titul docentka v študijnom odbore 2.1.33 všeobecná jazykoveda.